

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
АЛГОРИТМУ КОМПЛЕКСНОГО
КОНТРОЛЮ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ
БАСКЕТБОЛІСТІВ НА ЕТАПІ
ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Мітова Олена, Івченко Оксана

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Анотація

Стаття посвячена научному обґрунтуванню алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Проведений аналіз змагальної та навчально-тренувальної діяльності дозволив встановити, що сучасний стан системи контролю в баскетболі на етапі попередньої базової підготовки потребує вдосконалення в відповідності з сучасними тенденціями розвитку гри та організації змагальної діяльності, а також досягнень спортивної науки.

Принципальними відмінностями в підході та розробці алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки є такі характеристики алгоритму: чотириступінчаста етапність алгоритму контролю; врахування завдань етапу попередньої базової підготовки; вибір інформативних тестів з урахуванням: а) чутливих періодів розвитку фізичних якостей для фізичної підготовленості; б) специфічних здібностей («чуття часу», «орієнтація в просторі» тощо) для спеціальної фізичної підготовленості; в) вивченого

матеріалу за програмою ДЮСШ для технічної, тактичної та теоретичної підготовленості; вибір доступних методик для оцінки психофізіологічного стану гравців; врахування оцінки стану міжособистісних відносин в команді; розподіл оцінки змагальної діяльності на індивідуальні, групові та командні показники; розширення діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності.

Представлений нами алгоритм комплексного контролю підготовленості використовується для корекції навчально-тренувальної та змагальної діяльності, а також, своєчасного виявлення недоліків та сильних сторін в певних компонентах підготовки. Врахування динаміки показників підготовленості баскетболістів 13-14 років в річному циклі дозволить достатньо раціонально та точно формувати підготовку, вирішувати три групи завдань: перша група - індивідуальні завдання для кожного гравця; друга група - диференційовані або групові завдання; третя група - завдання для команди в цілому.

В ході дослідження виявлено, що контроль повинен здійснюватися в навчально-тренувальному процесі щорічно, з урахуванням ор-

ганізаційно-управлінських засобів та оптимальної організації науково-методичних особливостей підготовки юних баскетболістів з метою виявлення більш перспективних спортсменів, пошуку ефективних засобів та методів оцінки підготовленості юних спортсменів на певному етапі багаторічного вдосконалення.

Ключові слова: контроль, командні спортивні ігри, баскетболісти, алгоритм.

Annotation

The article is dedicated to the scientific substantiation of the algorithm of complex control of basketball players' preparedness at the stage of preliminary basic training. The author conducted the analysis of basketball competitive and training activities, and found out that the current state of the system of control at the stage of preliminary basic training needs to be improved in accordance with the current trends in basketball development and the organization of its competitive activities, as well as considering the achievements of sports research.

The following features prove the fundamental differences in approach and developing of the algorithm of the complex control over basketball players' preparedness during their

preliminary basic training period:

- four-step phasing of the control algorithm;

- considering the tasks of the period of the preliminary basic training;

- selection of relevant tests taking into: a) account sensitive periods of development of physical qualities to achieve physical preparedness; b) account specific abilities (time perception, orientation in space, etc.) for special physical preparedness; c) account the knowledge acquired by the program for the Youth Sports School on gaining technical, tactical and theoretical preparedness;

- selection of available techniques for assessing the psychophysiological state of players;

- taking into account the assessment of the interpersonal relationships on the team;

- allocation of competitive activities estimates to individual, group and team indicators;

- expansion of the range of criteria for evaluating competitive activities.

The algorithm for integrated control of preparedness proposed

by the author can be used for correction of training and competitive activities and timely detection of disadvantages and strengths in certain components of training. The assessment of dynamics of indicators of 13-14-aged basketball players' preparedness in the annual cycle will allow to design training process in a quite rational and precise way, to solve three groups of tasks: the first - personal tasks for each individual player; second group - differentiated or group tasks; the third group is a task for the team as a whole.

During our research we found that control in the training process should be carried out annually, taking into account organizational and managerial facilities and optimal organization of scientific and methodical features of training young basketball players in order to identify more promising athletes and to find the most effective means and methods for assessing the preparedness of young athletes at a certain stage of long-term training process.

Keywords: control, team sports games, basketball players, and algorithm.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Залучення до дитячо-юнацького та резервного спорту обдарованих осіб, створення умов для максимальної реалізації їхніх здібностей у спорті вищих досягнень проголошено в Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (Указ Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148/2004) та знайшло відображення у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [12]. Це вимагає на всіх щаблях багаторічної роботи з дітьми раціональної побудови системи підготовки, якісне її управління та контроль всіх складових, від яких залежить спортивний результат.

Проблема контролю підготовленості юних баскетболістів залишається однією з актуальних в сучасних умовах спортивної підготовки дитячо-юнацьких команд. Її дослідження та обґрунтоване розв'язання дозволить запобігти форсуванню навчально-тренувального процесу, де тренер за певних вимог намагається здобути перемоги зі своїми вихованцями на шкоду раціонального формування та збереження їх фізичного та психічного здоров'я, цілеспрямованого вирішення завдань етапу попередньої базової підготовки, раціонального розподілу тренувальних навантажень протягом року з урахуванням командної гри та індивідуальних особливостей гравців [4, 5, 6, 7, 8].

В спортивних іграх фахівці розглядають контроль як один з вагомих засобів педагогічного впливу в системі управління змагальною та тренувальною діяльністю гравців. В баскетболі функціонування дієвого контролю, що ґрунтується на оптимальному поєднанні засобів та методів оцінки стану та можливостей гравців, процесу підготовки та змагальної діяльності, здійснюється за рахунок постійної взаємодії цілої низки фахівців: тренера, лікаря, науковців, психолога, та безпосе-

редньо баскетболістів [7, 12, 13].

Комплексне поєднання психолого-педагогічної та медико-біологічної складових контролю під час навчально-тренувального процесу дозволяє оцінити рівень підготовленості та тренуваності гравців, спрогнозувати спортивні досягнення. У зв'язку з чим фахівці розглядають результати контролю як одну з суттєвих ознак ефективності тренувального процесу, яка дозволяє отримати своєчасну інформацію про рівень підготовленості баскетболістів різного віку, врахувати особливості змісту та організації роботи на етапі попередньої базової підготовки [5, 7, 13].

Використання методів управління командою, з урахуванням більш детальної інформації про кожного гравця, дозволить тренеру застосовувати індивідуальний та диференційований підходи при вирішенні тих чи інших завдань навчально-тренувального процесу, спрогнозувати перспективність та функціональні обов'язки гравців у команді (ігрові амплуа; гравець основного складу-запасний гравець) тощо [2, 5, 10, 11].

В баскетболі етапу попередньої базової підготовки відповідає 12-14 річному віку юних баскетболістів. Саме цей період є ключовим у підготовці до проміжного відбору перспективних юних спортсменів до подальшого навчання на наступних етапах, й головну роль, на цьому етапі відіграють здатності баскетболіста до опанування нових технічних прийомів та їх сполучень, рівень технічної підготовленості, розвиток фізичних якостей [1].

Активна змагальна діяльність юних баскетболістів на офіційному рівні розпочинається з 12-14 років і реалізується участю команд в іграх Всеукраїнської баскетбольної юнацької ліги (ВЮБЛ). Юні спортсмени беруть участь у змаганнях, де мають можливість продемонструвати рівень інтегральної підготовле-

ності. Календар змагань для даного контингенту містить в середньому за рік від 12 до 20 ігор. Контроль техніко-тактичних дій гравців здійснюється з використанням комп'ютерної програми FIBA SMARTSTAT, яку розроблено переважно для висококваліфікованих баскетболістів, без урахування вікових особливостей, індивідуальних можливостей і завдань підготовки чітко означеного етапу багаторічного удосконалення. На основі даного протоколу статистики тренери аналізують техніко-тактичні дії. Однак спортивний результат для дітей 12-14 років, які знаходяться на етапі попередньої базової підготовки, не може слугувати критерієм ефективності тренувального процесу, оскільки на його основі не можна усебічно оцінити різні сторони підготовленості спортсменів, виявити їх сильні та слабкі сторони та визначити ефективні напрями тренувального процесу [10].

Не менш важливою проблемою є й те, що програми та навчальні плани, які діють в системі вітчизняного спорту, будувалися на засадах принципів, сформованих ще в 1950-ті роки, та практично не відображали масив знань і практичний досвід, який накопичено у сфері раціональної побудови багаторічної підготовки та системи контролю, орієнтованої на повне розкриття індивідуальних можливостей кожного спортсмена в оптимальній віковій зоні [18].

Враховуючи складну структуру спортивної підготовленості в командних ігрових видах спорту, фахівці пропонують комплексний підхід до оцінки підготовленості спортсменів, розуміючи під цим необхідність всебічного вивчення особистості та організму спортсмена з педагогічних, психологічних і медико-біологічних позицій [5, 7, 8, 15]. Однак ще одним недоліком сучасної системи контролю у дитячо-юнацькому спорті в командних спортивних іграх, й зо-

крема в баскетболі, є відсутність єдиної комплексної оцінки підготовленості баскетболістів, яка передбачає комплекс відповідних інформативних показників, що не дозволяє порівнювати результати, отримані різними авторами в рамках даного виду спорту [6, 17].

У доступній літературі з цієї проблеми [4, 5, 19] надаються дані, що відображають контроль змагальної та тренувальної діяльності, стан різних сторін підготовленості баскетболістів. Деякі автори пропонують алгоритм контролю змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів: у спортивних іграх: у хокеї на траві [7], гандболі [5], баскетболі [2, 6, 8, 15], міні-футболі [14], й в інших видах спорту (художній гімнастиці [16] тощо). Разом з тим, недостатньо інформації про організацію та систему заходів, показників комплексного контролю, дієвого алгоритму контролю підготовленості спортсменів в баскетболі, які знаходяться на етапі попередньої базової підготовки з урахуванням останніх досягнень спортивної науки, й зокрема, сучасних тенденцій змагальної діяльності та особливостей побудови і змісту тренувального процесу юних спортсменів протягом річного циклу підготовки.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дослідження виконувалися згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. Міністерства сім'ї, молоді та спорту України за темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», № держреєстрації 0111U001168 та згідно з Тематичним планом наукових досліджень Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удо-

сконалення», № держреєстрації 0116U003012.

Мета дослідження – на основі аналізу сучасних тенденцій змагальної та тренувальної діяльності в баскетболі обґрунтувати алгоритм комплексного контролю баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Методи дослідження – аналіз спеціальної, науково-методичної літератури, експертне опитування, педагогічне спостереження, системний метод, узагальнення та систематизація даних.

В опитуванні брали участь 20 експертів – провідні тренери з баскетболу (ЗГУ, вищої та першої категорії).

Результати дослідження та їх обговорення. Сучасний стан навчально-тренувального процесу баскетболістів на базовому етапі багаторічного вдосконалення дозволив встановити, що одним із напрямків підготовки є якісний зміст та організація системи підготовки, яка базується на єдності організаційних, програмно-методичних основ, матеріально-технічних засобів процесу і реалізується комплексним використанням специфічних методик у поєднанні з педагогічним і медико-біологічним контролем.

В результаті опитування 20 тренерів було виявлено, що в процесі підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки приділяється незначна увага контролю різних сторін підготовленості й їх комплексній оцінці (95%). Для оцінки підготовленості юних баскетболістів тренери переважно спираються на статистичні протоколи змагальної діяльності (75%) та на власний досвід (25%).

У той же час, фахівці вважають, що необхідними умовами комплексного контролю підготовленості баскетболістів є створення балансу між усіма компонентами підготовленості баскетболістів: технічної, тактичної, фізичної, психологічної

та функціональної. Ці складові необхідно ув'язати в єдину систему управління підготовкою баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки у відповідності до навантаження з різних видів підготовки.

Аналіз розділів навчальної програми з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ (1999) щодо здійснення педагогічного контролю різних сторін підготовленості свідчить, що не за всіма видами підготовленості забезпечується контроль спортсменів, відсутні тести, критерії та нормативи для оцінювання. Так, для оцінки технічної підготовленості не враховані тести для визначення ступеня готовності до змагальної діяльності. Рівень технічної підготовленості у нападі визначається за 5 тестами, а на техніку захисту не передбачено тестів. При цьому на опанування захисними діями виділяється 40% годин від загального обсягу технічної підготовки. Такий підхід до проведення контролю свідчить про невідповідність окремих розділів програми, неузгодженість щодо значущості та подання видів контролю.

Особливою умовою системи контролю є те, що в дитячо-юнацькому спорті, на відміну від спорту вищих досягнень, контроль повинен бути спрямований не на змагальний результат, а на визначення показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного стану, сторін підготовленості спортсменів, тобто мати більш визначальний характер.

У спорті вищих досягнень контроль більш спрямовано для визначення можливостей спортсменів при формуванні складу збірних команд країни та клубних команд та контроль, як супроводжуючий захід, спрямований на визначення показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного стану, техніко-тактичної та інтегральної під-

готовленості протягом ігрового сезону.

Педагогічне спостереження навчально-тренувальної та змагальної діяльності баскетболістів дозволяє констатувати, що для етапу попередньої базової підготовки ефективним є контроль, підґрунтям якого є комплексна програма, яка спрямована на визначення та оцінку психофізіологічного стану й рівня підготовленості юних баскетболістів, змагальної діяльності за тими техніко-тактичними діями, які опанували спортсмени під час тренування (утримання захисної стійки, відсікання при підбиранні м'яча, своєчасність виконання кидка та ін.), в умовах ігрових ситуацій, а не з метою визначення результативності (кількості фолів, підбирань, набраних очок тощо).

Спостереження та практичний досвід роботи з спортивними баскетбольними клубами, опитування тренерів дозволило визначити особливі риси, притаманні сучасному баскетболу, які є підґрунтям до вдосконалення системи комплексного контролю на етапі попередньої базової підготовки, а саме:

- сучасні тенденції розвитку дитячо-юнацького баскетболу (зміни правил гри, календар змагань протягом річного циклу, обсяг ігор);

- неузгодженість навчального матеріалу за програмою з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ з контрольними тестами (вивчається одне – контролюється інше);

- відсутність диференційованого підходу до підбору тестів залежно від віку та етапу підготовки, періоду річного циклу;

- відсутність системи комплексної оцінки підготовленості баскетболістів у програмі з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ;

- відсутність програми оцінки техніко-тактичних дій під час

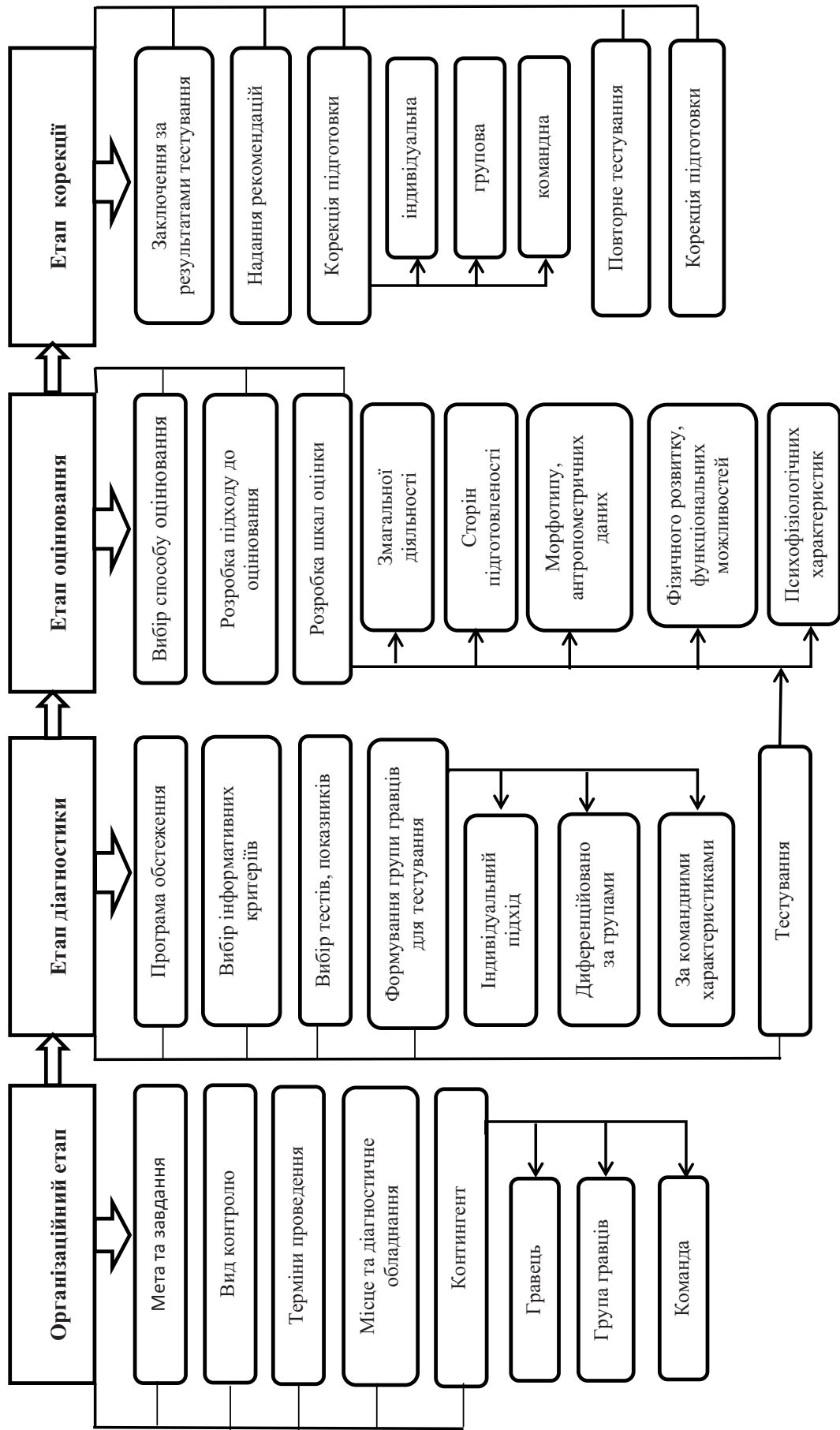

Рис. 1. Алгоритм проведення комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

змагальної діяльності, розробленої спеціально для контролю опанування діями з урахуванням завдань етапу багаторічної підготовки юних баскетболістів.

Проведені теоретичні та експериментальні дослідження дозволили обґрунтувати систему контролю підготовки баскетболістів 13-14 років шляхом розробки моделі засобів та способів, які використовувались для оцінки всіх сторін підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Для подання системи комплексного контролю підготовленості баскетболістів 13-14 років нами був розроблений алгоритм.

Обґрунтування алгоритму контролю базувалося на засадах системного підходу, запропонованого колективом авторів [3], суть якого полягає в системному поданні заходів, організаційних дій, термінів, виборі критеріїв та тестів для оцінки підготовленості баскетболістів 13-14 років, шкал оцінювання, рекомендацій для корегування тренувального процесу, з виявленням закономірностей та їх взаємозв'язків зі змагальною діяльністю та подальшого ефективного використання для цілеспрямованого навчання.

Оцінювання підготовленості здійснювалося з метою надання характеристики стану баскетболістів на основі застосування різних тестів та контрольних вправ. Вивчалися найбільш значущі показники, що віддзеркалюють сторони підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки, узгоджувалися з навчальним матеріалом, поданим в програмі для ДЮСШ, СДЮС-ЦОР ШВСМ, було зроблено висновки щодо взаємозв'язків результатів тестування з показниками техніко-тактичної діяльності під час змагань, узгодження з завданнями періоду річного циклу підготовки та на основі виявлення якісних і кількісних відмінностей розроблено практичні

рекомендації щодо корегування навчально-тренувального процесу.

При розробці системи комплексного контролю ви використовували комплексний підхід як різновид системного методу, де досліджувалася система комплексної оцінки, до складу якої входять елементи, що одночасно функціонують в інших системах, з яким комплексні системи на цій підставі пов'язані складними функціональними та іншими взаємозалежностями [3].

При вище зазначеному підході комплексна оцінка є інструментом обліку, аналізу та планування; індикатором стану підготовленості баскетболістів, як індивідуально, так і у команді; критерієм порівняльного оцінювання баскетболістів; показником ефективності попередніх управлінських рішень і повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів корекції стану і всього навчально-тренувального процесу, варіацій щодо комплектування основної п'ятірки у команді, ротації гравців під час гри [3].

Запропонований нами алгоритм контролю передбачав 4 основних етапи (рис.1):

- I – організаційний етап;
- II – етап діагностики;
- III – етап оцінювання;
- IV – етап корекції.

На I етапі, який має назву «організаційний етап», проведення контролю необхідно установити організаційно-управлінські компоненти підготовки баскетболістів. Процес складається з заходів, спрямованих на забезпечення оптимального функціонування централізованої підготовки баскетболістів разом з тренерами і фахівцями з різних галузей науки і практики, здатних надати результативну допомогу в усіх аспектах підготовки спортсменів.

Для проведення контролю необхідно визначити мету та завдання контролю. Мета контролю – оцінка стану баскетболістів

на основі визначення рівня різних сторін підготовленості під час етапного, оперативного та поточного видів контролю. Завдання контролю на етапі попередньої базової підготовки повинні бути узгоджені з періодом річного циклу, з видами підготовки, цільовою спрямованістю навантаження, що отримали спортсмени під час навчально-тренувального процесу та іншими чинниками тренувальної або змагальної діяльності.

Також на цьому ж етапі необхідно визначитись та систематизувати умови, необхідні для проведення контролю, які можуть бути такими:

- 1) проведення обстежень з урахуванням завдань періодів річного циклу підготовки;
- 2) місце проведення досліджень та діагностичне обладнання (науково-дослідницькі інститути, наукові лабораторії, диспансери, спортивні бази);
- 3) терміни проведення контролю (періодичність протягом року).

Ці компоненти контролю дозволять тренерам зібрати більш точну інформацію про рівень підготовленості баскетболістів, їх поточний функціональний стан організму, відновлення фізичного і психологічного стану спортсменів після тренувальних і змагальних навантажень.

Також на першому етапі необхідно підготувати інвентар та обладнання для проведення контролю, визначити терміни проведення контролю, а також узгодити ці терміни з календарем змагань, періодами річного циклу підготовки.

На цьому ж етапі необхідно визначитись з контингентом, який буде об'єктом контролю. У баскетболі на етапі попередньої базової підготовки об'єкт контролю може розглядатися за трьома напрямками:

- 1) Індивідуальних показників кожного гравця окремо;
- 2) Групових показників:

- за рівнем підготовленості (за умови переваги того чи іншого рівня підготовленості або компонента підготовленості);

- за ігровим амплуа (захисники, нападники, центрові);

- за оптимальними сполученнями 2-3 гравців різного амплуа, тобто тих, хто найбільш ефективно взаємодіють під час гри;

- за ігровими п'ятірками гравців (комплектування основного складу або «основної п'ятірки»);

- за варіантами ротації (заміни) гравців.

3) Командних – оцінка загальної суми показників команди та середніх показників по команді.

На II етапі, який має назву «етап діагностики», передбачено розробку програми обстеження, що включає вибір інформативних критеріїв; підбір тестів, показників; формування групи гравців для тестування (індивідуальний підхід; за амплуа; за командними характеристиками) й, безпосередньо, саме тестування.

III етап має умовну назву «етап оцінювання» й передбачає низку послідовних заходів, таких як: способу оцінювання; розробку підходу до оцінювання; розробку шкал оцінювання.

У свою чергу, шкали оцінювання розподіляються 5 окремих характеристик: 1) оцінювання змагальної діяльності; 2) оцінювання сторін підготовленості; 3) оцінювання морфотипу, антропометричних даних; 4) оцінювання фізичного розвитку, функціональних можливостей; 5) оцінювання психофізіологічних характеристик.

Оцінювання змагальної діяльності має свої специфічні особливості, як у командних спортивних іграх взагалі, так і у баскетболі зокрема. Отже, на нашу думку, необхідно здійснювати оцінку змагальної діяльності за трьома підходами:

- індивідуально;

- диференційовано (за групами спортсменів);

- загальнокомандно.

Оцінювання індивідуальної змагальної діяльності може включати такі показники:

- оцінка індивідуальних техніко-тактичних дій («сильних», «слабких» сторін);

- оцінка вміння поєднувати 2-3 техніко-тактичних дії;

- оцінка передумов помилок;

- оцінка передумов ефективних техніко-тактичних дій;

- оцінка ефективності гравця на різних ігрових амплуа;

- оцінка виконання індивідуальних завдань на гру або ігровий фрагмент.

Акценти при контролі ТТД під час змагальної діяльності повинні здійснюватись з урахуванням вивченого навчального матеріалу, що запропоновано програмою ДЮСШ для конкретного етапу підготовки й року навчання у групах, а не за кількісно-якісними показниками статистичних комп'ютерних програм, розроблених для дорослих кваліфікованих спортсменів.

У контролі змагальної діяльності необхідно застосовувати спеціально розроблені протоколи, які б враховували оцінку не самого змагального результату (очки, підбирання, перехоплення та ін.), а й попередні дії, які спортсмени здійснюють перед підбиранням, кидком, перехопленням тощо. Наприклад, якщо програмою ДЮСШ для дітей 13-14 років запропоновано навчання «протидії нападнику при протиборстві за оволодіння м'ячем, що відскочив від кошика», то під час фіксації техніко-тактичних дій необхідно реєструвати такі дії, що повинні здійснюватись гравцем до підбирання, тобто, що є передумовами або підґрунтям для подальшої корисної дії, а саме: відсікання нападника, якого він опікує, й спосіб який він застосовує: обличчям, спиною тощо. При вивченні за навчальною програмою з технічної підготовки «сполучення прийомів при виконанні вправ: ловля

м'яча, що летить низько; ведення – зупинка – кидок у стрибку; добивання м'яча однією рукою після відскоку від кошика» тощо.

Особливу увагу необхідно під час контролю за змагальною діяльністю приділяти оцінці якості виконання нерозривних сполучень двох або трьох технічних прийомів. Виявляти помилки у юних спортсменів при переході від однієї техніко-тактичної дії до іншої.

Саме такий підхід дозволить здійснювати більш об'єктивну оцінку ступеня засвоєння юним спортсменом навчального матеріалу й виявлення недоліків або провідних навичок опанування інтегральними здібностями, необхідними для реалізації ігрової діяльності у командних спортивних іграх, й, зокрема, у баскетболі.

Оцінювання диференційованої (або групової) змагальної діяльності може включати такі показники:

- оцінка змагальної діяльності основної п'ятірки;

- оцінка ефективності змагальної діяльності підгруп за ігровим амплуа (захисники, нападники, центрові);

- оцінка ефективності ігрового взаєморозуміння підгруп з 2-3 гравців;

- оцінка змагальної діяльності за рівнем підготовленості (лідери команди, гравці основного складу, запасні гравці);

- оцінка варіативності ротації гравців під час матчу.

Оцінка ефективності ігрового взаєморозуміння підгруп з 2-3 гравців проводиться з метою виявлення тренером найбільш оптимальних підгруп (ланок) спортсменів під час розв'язання тих чи інших ігрових завдань.

Диференційований підхід необхідно здійснювати при оцінці змагальної діяльності за рівнем підготовленості або статусом у команді (лідери команди, гравці основного складу, запасні гравці).

Оцінка варіативності ротації

гравців під час матчу дозволить тренеру зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки будь-яких подій на майданчику при різних системах нападу або захисту.

Оцінювання загальнокомандної змагальної діяльності може включати такі показники:

- оцінка техніко-тактичних дій команди;
- оцінка ефективності командного захисту;
- оцінка ефективності командного нападу;
- оцінка частин гри (половина матчу, окрема чверть, 5 хвилин кожної чверті, додатковий час);
- оцінка ігрової дисципліни, психоемоційного стану команди протягом матчу.

Контроль на цьому етапі необхідно здійснювати із застосуванням спеціальних методик, що оцінюють такі показники та характеристики, як: властивості нервової системи (врівноваженість, сила і рухливість нервових процесів); інтегральні показники особистісної готовності (стабільність і емоційна стійкість, самопочуття, активність, настрої, тривожність і агресивність); індивідуальні особливості психічних функцій (оперативне мислення, параметри уваги).

Оцінка міжособистісних відносин баскетболістів у команді контролювалась за показниками: атмосфера в команді, міжособистісні стосунки в команді («тренер – гравець»; «гравець – гравець», «гравець – команда»). Для оцінки роботоздатності було обрано пробу Руф'є, яка є зручною у застосуванні. Фізичний розвиток оцінювався за показниками довжини та маси тіла; ЖСЛ; динамометрії.

Оцінку різних сторін підготовленості. Аналіз літературних джерел зі спортивних ігор [3, 4, 5, 7, 11] та власні дослідження показали, що ефективним засобом є підбір тестів для оцінки різних сторін підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки і включення

системи комплексного контролю підготовленості спортсменів 13-14 років для поступового та планомірного прогресу їх змагальної діяльності у відповідності із сучасними вимогами змагальної діяльності у Всеукраїнській юнацькій баскетбольній лізі (ВЮБЛ).

Контроль загальної фізичної підготовленості повинен здійснюватися відповідно до визначення рівня розвитку фізичних якостей баскетболістів, для розвитку яких вік 13-14 років є сенситивним, а саме: загальної та швидкісної витривалості, сили та швидкісно-силових якостей. Загальна фізична підготовленість визначалась за такими тестами: «біг 20м, с»; «стрибок у довжину з місця (см)»; «стрибок угору з місця (см)»; «човниковий біг-4x9 м, с»; «згинання і розгинання рук в упорі лежачи (к-ть.р.)»; «біг 1500м,хв.с».

Спеціальну фізичну підготовленість може бути оцінено за такими специфічними здібностями, як: відчуття часу за тестом «відчуття часу (за Сермеєвим)»; різновидами координаційних здібностей за тестами: «статична рівновага (за Яроцьким)»; «статична рівновага (за Ромбергом)»; «статична рівновага (за Бондаревським)»; «динамічна рівновага на гімнастичній лаві»; «просторова точність»; «десять вісімок».

Для контролю технічної підготовленості у нападі на основі експертної оцінки та факторного аналізу було запропоновано тести: «комбінована вправа, с»; «перемінний біг 98 м,с»; «штрафні кидки, % влучень»; «кидки м'яча у кошик, % влучень з 40 кидків»; «тест для оцінки точності передачі м'яча»; «ведення м'яча із закритими очима в колі»; «швидкісне ведення». Для оцінки технічної підготовленості у захисті: «пересування в захисній стійці (100 м)»; «пересування в захисній стійці», «біг до пронумерованих набивних м'ячів (с)» [9].

Тактичну підготовленість її

окремі компоненти рекомендовано контролювати використовуючи розроблену Базилевським А.Г. [6] авторську методику «BASKETTEST» для контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів та способи визначення тактичної підготовленості й рівня розвитку спеціальної рухової підготовленості. Окрім того, можна застосовувати спеціальні тактичні завдання: на паперовому аркуші баскетболістам необхідно накреслити тактичні взаємодії, які вивчалися. Визначити свої позиції та функціональні обов'язки у даній комбінації.

На IV етапі, «етапі корекції», проводяться такі заходи: заключення за результатами тестування; розробка та надання рекомендацій; корекція підготовки; повторне тестування; корекція підготовки.

Результати діагностики та тестування залежно від поставлених завдань зіставляються зі шкалами та критеріями оцінок. З метою об'єктивного визначення перспективності баскетболістів проводиться аналіз результатів тестування та аналіз змагальної діяльності, формуються висновки та рекомендації для кожного баскетболіста, групи баскетболістів та команди в цілому. Також розробляються рекомендації для тренерів. Після цього у навчально-тренувальній та змагальній діяльності здійснюється корекція, як індивідуальної, групової та командної підготовленості, здійснюється повторне тестування, фіксується динаміка показників протягом річного циклу підготовки, здійснюється корекція навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності.

Висновки. Проведений аналіз змагальної та навчально-тренувальної діяльності дозволив встановити що сучасний стан системи контролю в баскетболі на етапі попередньої базової підготовки потребує вдосконалення у відповідності до сучасних тенденцій

розвитку гри та організації змагальної діяльності, а також досягнень спортивної науки.

Принциповими відмінностями в підході та розробці алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки є такі характеристики алгоритму:

- чотириохступенева етапність алгоритму контролю;

- урахування завдань етапу попередньої базової підготовки;

- підбір інформативних тестів з урахуванням: а) чутливих періодів розвитку фізичних якостей для фізичної підготовленості; б) специфічних здібностей («відчуття часу», «орієнтація у просторі» та ін.) для спеціальної фізичної підготовленості; в) вивченого матеріалу за програмою ДЮСШ для технічної, тактичної та теоретичної підготовленості;

- підбір доступних методик для оцінки психофізіологічного стану гравців;

- урахування оцінки стану міжособистісних відносин у команді;

- розподіл оцінки змагальної діяльності на індивідуальні, групові та командні показники;

- розширення діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності.

Запропонований нами алгоритм комплексного контролю підготовленості використовується для корекції навчально-тренувальної та змагальної діяльності і своєчасного виявлення недоліків і сильних сторін в певних компонентах підготовки. Облік динаміки показників підготовленості баскетболістів 13-14 років у річному циклі дозволить досить раціонально й точно формувати підготовку, вирішувати три групи завдань: перша група – індивідуальні завдання для кожного окремого гравця; друга група – диференційовані або групові завдання; третя група – завдання для команди в цілому.

Отже, контроль повинен здійснюватись в навчально-тре-

нувальному процесі щорічно, з урахуванням організаційно-управлінських засобів і оптимальної організації науково-методичних особливостей підготовки юних баскетболістів з метою виявлення більш перспективних спортсменів й пошуку найефективніших засобів і методів оцінки підготовленості юних спортсменів на окремо визначеному етапі багаторічного вдосконалення.

Перспективи подальших досліджень полягають в тому, щоб на основі результатів дослідження розробити комплексну оцінку підготовленості баскетболістів 13-14 років на етапі попередньої базової підготовки.

Література

1. Баскетбол. Программа для ДЮСШ, СДЮШОР и ШВСМ. Учебно-тренировочные группы и группы спорт. усовершенствования / Л.Ю. Поплавский, В.Г. Окипняк. – К., 1999. – 126 с.
 2. Безмылов Н.Н. Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов в профессиональные клубы при проведении ежегодной процедуры драфта в НБА / Н.Н. Безмылов, О.А. Шинкарук, Е.А. Митова. // Фізична культура спорт та здоров'я нації: зб. Наукових праць випуск 1. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Житомирський державний університет ім. І. Франка / під ред. В.М. Костюкевича. – Вінниця: ТОВ «Планер», Вип. № 2. – 2016 – С. 112-119.
 3. Блауберг И.В. Системный подход. Новая философская энциклопедия / И.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин ; Ин-т философии РАН. – М.: Мысль, 2-е изд., испр. и доп., 2010.
 4. Годик М.А., Комплексный контроль в спортивных играх / М.А. Годик, А.П. Скороду-
- мова – М.: Советский спорт, 2010. – 330 с.
 5. Дорошенко Е.Ю. Удосконалення техніко-тактичних дій висококваліфікованих гандболістів: проблеми, пошуки, шляхи вирішення [монографія] / Е.Ю.Дорошенко, Д.Г.Сердюк, О.О.Мітова – Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2016. – 436 с.
 6. Власов А.М. Комплексный контроль физической подготовленности и морфофункционального состояния юных баскетболистов 12-15 лет : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Александр Михайлович Власов. – Москва, 2004 142 с.
 7. Костюкевич В. М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: монографія / Костюкевич В.М., Врублевський Є.П., Вознюк Т.В. [та ін.]; за заг. ред. В.М.Костюкевича. – Вінниця ТОВ «Планер», 2017. – 191 с.
 8. Корягин В.М. Автоматизированное обеспечение тестового контроля скоростно-силовых возможностей / В.М. Корягин, О.З. Блавт // Теорія та методика фізичного виховання. – 2013. – № 1. – С. 47-51.
 9. Мітова О.О., Сушко Р.О. Методи наукових досліджень у баскетболі. Дніпропетровськ. : Вид. «Інновація», 2015. – 216 с.
 10. Мітова О.О. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх / О.О. Мітова // Фізична культура спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць випуск 1. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка / під ред. В.М. Костюкевича. – Вінниця: ТОВ «Планер», Випуск № 1. – 2016 – (605 с.) – С.353-

- 359.
11. Мітова О.О. Обґрунтування методичного підходу до розробки системи комплексного контролю підготовленості спортсменів в командних ігрових видах спорту (на прикладі баскетболу) / О.О. Мітова // Фізична культура спорт та здоров'я нації: зб. наукових праць: Вінницький держ. пед. ун-тет ім. М. Коцюбинського, Житомирський держ. ун-тет ім. І.Франка / під ред. В.М. Костюкевича. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – Випуск № 4 (23). – С. 86-93 (312с)
 12. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (Указ Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148/2004) [Електронний ресурс] – Режим доступу: : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>.
 13. Платонов В.Н. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Об-
щая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. / В.Н. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2015. – Кн. 2. – 752 с.
 14. Стасюк І.І. Контроль змагальної діяльності гравців у футзалі / І.І. Стасюк // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : збірник наукових праць. – Вінниця, 2009. – Том 2. – Випуск 8. – С. 137-142.
 15. Сушко Р.О. Параметри техніко-тактичної діяльності висококваліфікованих баскетболісток на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р.О. Сушко, Э.Ю. Дорошенко // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Фізичне виховання та спорт. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. – с. 189-197.
 16. Топол А. Алгоритм контролю підготовленості кваліфікованих гімнасток в групових упражнениях / Анна Топол // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 1. – С.137-141.
 17. Шинкарук О. Интегральные индексы при оценке соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации // О. Шинкарук, Н. Безмылов // Наука в олимпийском спорте. – 2013. – № 1. – С. 49-55.
 18. Шинкарук О.А., Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи / О.А. Шинкарук, О.О. Мітова // Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал. – Дніпропетровськ: ПДАФКіС, – № 1. – 2017. – С. 105-112.
 19. Giorgio Gandolfi. NBA Coaches Playbook. Techniques, tactics, and teaching points. / Gandolfi Giorgio. – Human Kinetics. – 344 p.

